

Het ITS maakt
deel uit van de
Radboud Universiteit

Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016

Samenvatting

Roelof Schellingerhout | Clarie Ramakers

Radboud Universiteit

Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016

Samenvatting

Roelof Schellingerhout | Clarie Ramakers

31 maart 2017

Projectnummer: 34002129
Opdrachtgever: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie
Opdrachtnemer: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

© 2017 WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag
Auteursrechten voorbehouden

Samenvatting

Doel van het scholierenonderzoek

Het doel van het scholierenonderzoek kindermishandeling is om te onderzoeken hoe vaak kindermishandeling voorkomt anno 2016 onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs, welke scholieren onder welke omstandigheden het meeste risico lopen en welke scholieren daadwerkelijk slachtoffer zijn of zijn geweest in het verleden van een of meerdere vormen van kindermishandeling.

Inbedding en plaats van het scholierenonderzoek

Het scholierenonderzoek maakt deel uit van een breder onderzoekprogramma dat als doel heeft de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland te bepalen. Na het huidige scholierenonderzoek volgt nog een informantstudie. In deze informantstudie worden professionals bevraagd naar het voorkomen van kindermishandeling. De uitkomsten van beide studies tezamen zullen uiteindelijk leiden tot een schatting van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland.

Uitkomsten van de eerste twee meetrondes van het scholierenonderzoek

Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 is het derde landelijke onderzoek naar de prevalentie van kindermishandeling in Nederland onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Eerdere meetrondes hebben plaatsgevonden in 2006 en in 2010. Voor het onderzoek zijn verschillende definities van kindermishandeling gebruikt. In het eerste onderzoek uit 2006 werden de volgende vormen van kindermishandeling onderscheiden: verwaarlozing, psychologische agressie van ouders, fysiek geweld binnenshuis, seksueel misbruik binnen en buiten het gezin en meegemaakte conflicten tussen ouders (fysieke confrontatie en dreigen met een wapen).

In 2006 hadden 373 op de 1000 scholieren *ooit* een gebeurtenis meegemaakt die als een vorm van kindermishandeling werd beschouwd. En 195 op de 1000 scholieren gaven aan in de *laatste 12 maanden* slachtoffer te zijn geweest van kindermishandeling.

In 2010 werd het scholierenonderzoek uit 2006 herhaald. De belangrijkste conclusie van het tweede onderzoek was dat de prevalentiecijfers geen daling lieten zien ten opzichte van 2006. Bij gebruikmaking van dezelfde definitie van kindermishandeling die *afgelopen jaar* was meegemaakt, berekenden de onderzoekers dat 187 op de 1000 scholieren mishandeld waren. In absolute aantallen ging het om 184.000 jongeren tussen de 11 en 17 jaar. In deze tweede studie werden de prevalentiecijfers ook berekend volgens een strengere definitie van kindermishandeling, de zogenaamde NIS/NPM-2010 definitie. Deze hield in dat verwaarlozing, seksueel misbruik buiten het

gezin en psychologische agressie van ouders niet meer tot vormen van kindermishandeling werden gerekend. Onder de strengere definitie vielen nog steeds seksueel misbruik binnen het gezin, fysiek geweld richting het kind en fysieke confrontatie tussen ouders onder kindermishandeling. Met deze aangepaste definitie kwamen de onderzoekers uit op een prevalentie van kindermishandeling in Nederland van 99 per 1000 scholieren. In absolute aantallen ging het toen om ruim 97.000 jongeren tussen de 11 en 17 jaar. Met deze strengere definitie werd vervolgens ook de prevalentie in 2006 opnieuw berekend. Deze kwam uit op 95 per 1000 scholieren. Op grond hiervan concludeerden de onderzoekers dat kindermishandeling in 2010 geen daling liet zien in vergelijking met 2006.

Scholierenonderzoek 2016: opzet en uitvoering

Het onderzoek onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs in 2016 vormt een bijna exacte replicatie van de vorige onderzoeken uit 2006 en 2010. Dit met als doel de prevalentiecijfers van kindermishandeling uit de drie metingen met elkaar te kunnen vergelijken. De prevalentie is bepaald door het aantal scholieren per 1000 te schatten dat zichzelf slachtoffer voelt van kindermishandeling. De prevalentie is berekend volgens de brede definitie die in 2006 is gebruikt en volgens de strengere definitie waarmee in 2010 is gewerkt.

Naast het onderzoeken van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland, dient het onderzoek ook inzicht te geven in trends (toe- of afname van kindermishandeling) en in de kracht van de risicofactoren die samenhangen met de prevalentie van kindermishandeling. De risicofactoren die in de vorige metingen werden onderzocht, zijn ook in het huidige scholierenonderzoek meegenomen. Dit zijn leeftijd en geslacht van de scholier, schooltype, etniciteit, sociaal-economische status van de ouder(s), alleenstaand ouderschap en gezinsgrootte. Op basis van een literatuurstudie zijn aan de meting in 2016 twee risicofactoren toegevoegd, namelijk religie en de aanwezigheid van een stiefouder in het gezin.

Het huidige scholierenonderzoek is ten opzichte van de vorige twee metingen uitgebreid met twee inhoudelijke onderwerpen. De eerste uitbreiding betrof de samenloop van fysiek geweld tussen ouders en vormen van kindermishandeling rechtstreeks tegen de scholier zelf. Ook diende de vermoedelijke relatie onderzocht te worden tussen fysiek geweld tussen ouders en (v)echtscheiding. De tweede uitbreiding betrof het hulpzoekgedrag en disclosure van slachtoffers. Met disclosure wordt bedoeld het naar anderen toe uitkomen mishandeld te zijn of erover te spreken.

Het scholierenonderzoek in 2016 is gehouden onder 1935 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. De scholieren zijn afkomstig van 22 scholen verspreid over heel Nederland en zijn verdeeld over de klassen één tot en met vier van het VMBO, HAVO en VWO. Van de 1935 ingevulde vragenlijsten konden er 1908 meegenomen worden in de analyse.

De scholieren hebben de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) ingevuld tijdens een lesuur in de klas. Ouders en scholieren zijn van tevoren om toestemming gevraagd aan het onderzoek deel te nemen. Scholieren die van hun ouders niet mochten meedoen, kregen tijdens

het voornoemde lesuur een dummyvragenlijst evenals een aantal andere scholieren in dezelfde klas. Dit om de privacy van de scholieren die van hun ouders niet mee mochten doen, voldoende te kunnen borgen. De dummyvragenlijst zag er precies hetzelfde uit qua vormgeving/lay-out, maar had als onderwerp Sport en bewegen. 59 scholieren hebben een dummyvragenlijst ingevuld.

De werving van de scholen is gestart in december 2015 en heeft geduurd tot juni 2016. Doordat de werving van de scholen erg moeizaam verliep, heeft de dataverzameling op de scholen gelijktijdig met de werving plaatsgevonden. In juni 2016 is de laatste school bezocht en zijn de laatste vragenlijsten ingevuld. De ingevulde vragenlijsten zijn vervolgens bij het ITS ingevoerd en verwerkt (juni-juli 2016). Vervolgens hebben de onderzoekers de dataset geschoond, de gegevens geanalyseerd en over de uitkomsten gerapporteerd.

Uitkomsten scholierenonderzoek kindermishandeling 2016

Prevalentie

De prevalentie van kindermishandeling in Nederland is, op basis van de zelfrapportage van scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs gedaald, ten opzichte van 2010 en 2006. Deze daling geldt voor alle drie de gehanteerde definities:

- Prevalentie volgens de SOM-2006 definitie, *ooit*: 247 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *ooit* slachtoffer geweest van kindermishandeling. Dit is inclusief verwaarlozing.
- Prevalentie volgens de SOM-2006 definitie, *in het afgelopen jaar*: 123 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *in het afgelopen jaar* slachtoffer geweest van kindermishandeling.
- Prevalentie kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie: 65 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *in het afgelopen jaar* slachtoffer van kindermishandeling geweest.

Psychologische agressie als vorm van kindermishandeling komt het vaakst voor. Zowel *in het afgelopen jaar* als *ooit* meegemaakt, respectievelijk 81 op de 1000 scholieren en 143 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (volgens de SOM-2006 definitie). Fysiek geweld door de ouders richting de scholier zelf volgt daarna als vorm van kindermishandeling die vaak voorkomt: 48 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs heeft dit *in het afgelopen jaar* meegemaakt en 101 op de 1000 scholieren hebben dit *ooit* ervaren (volgens de SOM-2006 definitie).

Samengaan van vormen van kindermishandeling

Een derde van de scholieren die rapporteren over mishandeling, is slachtoffer van meerdere vormen van kindermishandeling. Bij meerdere vormen van kindermishandeling gaat het vaak om combinaties van psychologische agressie, fysiek geweld en fysieke confrontatie tussen ouders.

Risicofactoren

Een andere belangrijke uitkomst is dat VMBO scholieren vaker slachtoffer zijn van kindermishandeling dan scholieren uit HAVO/VWO. Ook scholieren van allochtone ouders zijn dat vaker dan scholieren van autochtone ouders. Scholieren in stedelijke gebieden zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren die elders wonen. De belangrijkste risicofactoren om slachtoffer te zijn of te worden van kindermishandeling zijn: het schooltype, etniciteit en stedelijkheid.

Trends (2006, 2010, 2016).

Analyse van de verschillende meetrondes laat zien dat de risicofactoren hetzelfde zijn in deze meetrondes.

De cijfers laten een daling zien van de prevalentie van kindermishandeling van 2010 naar 2016. Deze daling is significant voor kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie die *ooit* heeft plaatsgevonden, maar niet voor kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie die het *afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden en ook niet voor kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie.

Bij deze daling van prevalentie van 2010 naar 2016 moet opgemerkt worden dat de twee studies niet vergelijkbaar zijn, wat betreft de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren. Ook kan er in 2016 sprake zijn van selectiviteit van de deelnemende scholen (de werving van de scholen leverde veel problemen op). De daling in cijfers van 2010 naar 2016 kan pas op waarde worden geschat als ook het informantenonderzoek uitgevoerd is.

Hulpzoekgedrag en disclosure

Van de scholieren die aangeven dat zij slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling (en die voldoen aan de criteria van kindermishandeling *ooit*), geeft 59 procent aan dat zij geen hulp hebben gezocht en 41 procent geeft aan dat ze wel hulp hebben gezocht. Meisjes zoeken vaker hulp dan jongens (72 procent versus 28 procent) en scholieren die op HAVO/VWO zitten zoeken vaker hulp dan scholieren op het VMBO (55 procent versus 45 procent).

Scholieren die hulp gezocht hebben, doen dit in veel gevallen bij vrienden, burens of bekenden (49 procent). Ook wordt er hulp gezocht binnen het eigen gezin (33 procent), binnen de bredere familie (32 procent), bij iemand van school (29 procent) of wat minder vaak bij iemand van jeugdhulp (18 procent).

Fysiek geweld tussen ouders, echtscheiding en kindermishandeling

Er is geen overtuigend bewijs gevonden voor een verband tussen fysiek geweld tussen ouders, echtscheiding (of uit elkaar gaan) en kindermishandeling. Bij 2,5 procent van de scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs is er sprake van een samengaan van fysiek geweld tussen de ouders en kindermishandeling. Deze groep wijkt wat achtergrondkenmerken niet af van andere groepen scholieren die slachtoffer waren van kindermishandeling.

Als scholieren een echtscheiding hebben meegemaakt rapporteren zij tevens vaker dat zij getuige zijn geweest van fysiek geweld tussen ouders. Op basis van dit onderzoek is niet te bepalen of het fysiek geweld heeft geleid tot een echtscheiding, of dat juist de echtscheiding aanleiding was voor fysiek geweld.

Conclusies

In vergelijking met 2010 is er sprake van een daling van de prevalentie kindermishandeling in Nederland, zoals gemeten bij scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Deze daling is alleen significant voor kindermishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden (volgens de SOM-2006 definitie)

De daling kan samenhangen met verschillen in achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren aan de verschillende metingen of met andere vormen van selectiviteit. De uitkomsten van het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 kunnen pas goed op waarde worden geschat als het informantenonderzoek uitgevoerd is.

Een daling van de prevalentie betekent geenszins dat het probleem minder urgent of betekenisvol is. Nog steeds melden 65 per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs mishandeld te zijn in de afgelopen 12 maanden. Dit aantal is berekend volgens de strengere NIS/NPM-2010 definitie die 13 indicatoren van kindermishandeling onderscheidt. Volgens een bredere definitie van kindermishandeling die 32 indicatoren meet, heeft 123 per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs een of andere vorm van kindermishandeling ervaren *in het afgelopen jaar*. En als verwaarlozing als vorm van kindermishandeling meegenomen wordt, dan melden 247 per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* te zijn mishandeld.

